

Interview. Jo mere usynlige penge bliver, desto mere hersker de i vores win-win-vanvittige samfund. Den schweiziske sociologiprofessor Aldo Haesler mener, at penge snart er helt løsrevet fra virkeligheden, og at det kommer til at stå os dyrt.

Alle spiller mod alle

af MATHIAS IRMINGER SONNE

Alle har vi penge mellem hænderne – og i tankerne – hver dag. Al- ligevel vrimler det ikke med folk af Aldo Haeslers slags. Med en bag- grund inden for økonomi, filosofi og sociologi har han efter eget udsagn været besat af at trænge ind i mekanismerne bag det flygtige fænomen penge i en halv menneskealder. Nu har schweizeren, der til daglig beklæder et professorat i sociologi i franske Caen, udgivet den dybt pessimistiske essaysamling *Det sidste tabu – uhørte tanker fra pengenes intimsfære*.

At pengesociologiens område er udflyden- de, afspejles i de svært tilgængelig essays og konstant vekslende abstraktionsniveauer. Men i virkeligheden kan Haeslers samlede penge- teori føres tilbage til credoet: I den moderne verden selvstændiggør penge sig mere og mere. De løsriver sig fra deres oprindelige byt- tefunktion og gør menneskene til ensomme, ængstelige og pseudolykkelige pengeslaver, mener Haesler. Men er det ikke overdrevet?

»Jeg har beskæftiget mig med pengesocio- logi i mere end 30 år, og min mest grundlæg- gende iagttagelse er, at penge og pengeflowet til stadighed bliver mere usynlige. Samtidig vokser deres magt, eller snarere *potens*, propor- tionalt med denne usynlighed. Vi oplever en voldsom monetarisering af samfundet, som er næsten umulig at se, fordi penge samtidig mister deres stoflighed og relation til verdens goder,« svarer Haesler igen.

I din bog beskriver du, at både arbejdsforhold, venskaber og parforhold, men også skilsmisser, opsigelser og sociale brud i dag har penge som et af de vigtigste omdrejningspunkter. Er det pengenes skyld, at det er kommet så vidt?

»Penge er det sidste sociale bånd i vores individualiserede samfund. Penge er det sidste, der holder os sammen, og det sidste, vi stoler på. Men samtidig skiller penge rent praktisk i familiefejder om arv, i venskaber, i arbejdsforhold. Siden finansmarkedernes gennembrud i 1970'erne og den samtidige digitalisering af pengestrømmene har penge i højere og højere grad mistet deres konkrete stoflighed. Vi kan ikke mere begribe eller sætte en objektiv målestok for penge. Konsekvensen er, at penge gør én immun over for omverdenen og de sociale relationer, hvis antal stadig skrumper. Vi lever efter min bedste overbevisning i et *immunokrati*, hvor vi – komplet overbebyrdede – mest af alt ønsker at være i fred. Fra andre og fra enhver form for irritation eller overraskelse. Vores kreds af fortrolige venner er følgelig skrumpet voldsomt i løbet af den sidste generation. Hvor mange ville man i dag fortælle, at man har kræft, ikke har nogen penge, er deprimeret, har brug for hjælp? Dette faktum har været en stor drivkraft i min forskning.« *I din bog virker det til, at du ser penge som drivkraften bag hele den moderne, vestlige verdensmodels triumftog. Blandt historikere og sociologer ses moderniteten ellers som et produkt af en skøn som blanding af den ny videnskab, af den protestantiske etik, af reformationen og borgerskabets opblomstring?*

»Hvis man søger den egentlige årsag, kan alle de historiske fænomener, du nævner, føres tilbage til én fællesnævner, nemlig at penge- bytte-funktionen er blevet vendt om. I førmo- derne samfund var penge et rent instrument, der blev bestemt af byttehandelens krav. Siden 1600-tallet er det at bytte langsomt men sik-

kert blevet en funktion af penge, der dermed er blevet et selvstændig medium med sine egne logikker. Penge er altså ikke mere bare et middel for vareudveksling, men et kommu- nikationsmedium, der har løsrevet sig fra sine kulturelle, politiske, tekniske, økonomiske og materielle former. Penge er i dag målet i sig selv, det er blevet et selvgenererende fænomen, der ikke mere er en byttefunktion af reelle værdier. Derfor: Moderniteten er opstået ud af pengebefrielsens ånd.«

Samtidig med at penge mister deres konkrete værdi og reelle byttefunktion, stiger pengenes samfundsmæssige betydning. Men hvor nyt er det i en verden, hvor statsobligationer har eksisteret siden den italienske renaissance?

»Hvis man læser 1800-tallets litteratur, for eksempel Goethes *Faust*, Balzacs roma- ner eller Dickens, så er den gennemvædet af refleksioner over pengenes magt, penge som Fristeren, penge som det rastløst djævelske. I 1900-tallet derimod forsvinder penge som litterært tema. Det har med sociologen Georg Simmels geniale tanker i *Pengenes filosofi* at gøre: Penge er blevet forflygtigede, men jo mere almægtige de bliver som medium, desto mindre kan penge begribes som en objektiv størrelse. Det store skred sker i starten af 1970'erne. Her oplevede vi en overgang fra en mere fremadskuende og eksperimenterende modernitet – en *soft modernity*, hvor vi havde 'real-utopier', som vi kaldte det dengang, blød teknologi, udviklingsprojekter og grænser for vækst. I løbet af få år slog denne mere naivt skabende Prometheus-ånd over i en mere libe- ral og frem for alt individualiseret modernitet – en *hard modernity*, hvor alles kamp mod alle blev grundnormen; en lyssky Faust-ånd, der leger med skabelsens muligheder. Faust skaber ud af intet ligesom Gud. I Goethes version deler han pengesedler ud i stride strømme og hævder, at 'de er dækket af det guld, der slum- rer i jorden'. Det er jo en vanvittig tanke, men ikke langt fra nutidens monetære virkelighed.« *Penge mister langsomt men sikkert deres kon- krete og stoflige karakter, hævder du. Men hvad har det med 1970'ernes overgang til den hårde modernitet at gøre?*

»Pengestrømmene blev digitaliseret, forbru- gerkreditter opstod, Bretton Woods-systemet (et internationalt monetært samarbejde, red.) blev ophævet og pengeskabelsen dermed liberaliseret. Folk fik betalingskort mellem hænderne, hvilket ændrede vores syn på penge radikalt. Når jeg svinger kreditkortet, er der ikke mere tale om en egentlig betaling. Det er et nyt ritual, hvor betalingens offerkarakter er forduftet, for regningen kommer jo senere. Det har medvirket til den demoralisering, der er fulgt med pengenes dematerialisering. I løbet af disse år så vi desuden finansmarkeder opstå for alvor. Resultatet var den virtuelle kapitalisme, hvor penge ikke bare er et smø- remiddel for flowet af varer, men det måske vigtigste middel til værdiskabelse i sig selv. I løbet af 1970'erne blev den globale penge- mængde blæst op til 30, 60, 90 gange mere end det samlede bruttoglobalprodukt.

I dag giver det ikke engang mening at nævne et tal. Med disse skred blev penge en immate- riel størrelse, der som medium kan glide ind i alle forhold, i vores dagligdag, i vores politik osv. Pengene befriede sig fra sine hidtidige normer, både politisk og moralsk, men også økonomisk. Derfor kan vi heller ikke mere kritisere penge, som Marx eller Balzac gjorde det i 1800-tallet.«

Fordi vi har mistet begrebet om pengenes reelle værdi?

»Vi lever i den grad i den virtuelle kapita- lisme, at vi ikke engang stiller spørgsmålet om reel værdi mere. Også på det moralske område spørger vi ikke mere til reel værdi af for eksempel vores arbejde. Det har ellers været et dybt forankret moralsk behov at kunne retfærdiggøre sin løn med den nytte, ens arbejde bidrager med i samfundsfællesskabet – især i de protestantiske samfund. Men ikke mindst her i Frankrig er der sket en komplet demoralisering. På det område er jeg måske gammelmarxist: Menneskets løn bør hænge sammen med nytten af hans arbejde.

I romerretten hed det 'Do ut des' – jeg giver, for at du skal give. Den tankegang er i dag afløst af *win-win*.«

Det lyder godt for alle ...?

»I ethvert blot halvvejs civiliseret samfund siden Solon har der bestået et bånd mellem rettigheder og pligter. Så længe vi levede i et nulsums-samfund, var vi dybt afhængige af hinanden, og nutidens win-win-tanke var mere eller mindre ukendt i traditionelle sam- fund. Den fandtes måske inden for venskaber, hvor to menneskers synergi og gensidige kær- lighed kan få en plus en til at blive 56. Men

win-win-tænkningen bliver diabolisk, når den – som i dag – indgår i forhold med begræn- sede ressourcer. Her er der altid en tredjepart, der betaler for vores win-win. Det være sig naturen, den tredje verden eller den mindre kloge i spillet.«

Men for eksempel effektivisering kan vel godt skabe vækst uden ofre?

»Jeg ser ingen reel vækst i vores samfund mere. Men her er det interessant, hvordan kapitalismen gør alle menneskelige forhold til en slags ressource, der producerer kunstig vækst. Det kan kun lade sig gøre, fordi den har opfundet nye varer, nemlig markedet for menneskelige forhold. De koloniseres som kapitalismens nye vækstmotorer, fra mobil- telefoner på kommunikationsmarkedet til coachingbølgen på socialmarkedet. Syste- matisk forsøger kapitalismen således at gøre samfundets symbolske ressourcer til varer på markedet. Heraf udspringer en stor del af den angivelige pessimisme i min analyse.«

Aldo Haesler holder en pause i sin tale- strøm. Med et par anekdoter om ængstelige og ensomme borgere på hans elskede egn ved Den Engelske Kanals strande forbereder han sig på at skulle forsvare den tunge pessimisme, der hviler over hans betragtninger. For hvor

»I romerretten hed det ’Do ut des’ – jeg giver, for at du skal give. Den tankegang er i dag afløst af win-win.«

»Når jeg svinger kreditkortet er der ikke mere tale om en egentlig betaling. Det er et nyt ritual, hvor betalingsens offerkarakter er forduftet, for regningen kommer jo senere.« Penge er blevet dematerialiseret, mener sociologen Aldo Haesler.

FOTO: DREAM STOCK/SCANPIX

modernitets- og kapitalismekritiske sociologer som Jürgen Habermas ser moderniteten som en tveægget proces, ser Aldo Haesler sagen meget entydigt negativt. Fokuserer han ikke for enøjet på pengene, mens han holder kikkerten for det blinde øje i forhold til de enorme fremskridt, kapitalismen også medfører?

»Med Habermas må man selvfølgelig fremhæve det fantastiske i skabelsen af et offentligt rum, hvor vi kan diskutere og skabe en gensidig forståelse med argumenter. Her kan vi – uden at tæske hinanden med køller – opnå en slags ’plussums-situation’ i form af en ny syntese. Samtidig vil jeg heller ikke romantisere de evige skyldsforhold i de førmoderne samfund. Her stod man altid i gæld til andre. Men nu er vi ankommet i en tid, hvor samfundet er monetariseret med usynlige pengestrømme og pengelogikker. Samtidig

er ’do ut des’-tanken helt væk. Og når ethvert offer er væk, når enhver skyld er væk, så er det komplet ligegyldigt, hvilke konsekvenser ens handlinger har for andre. Resultatet er et samfund af pokerspillere, hvor alle spiller mod alle.

Fornemmer man i dine analyser en smule bedrevidende skadefryd over kapitalismens nuværende krise?

»Skadefryd? Det ville være direkte sadistisk i den nuværende situation. Jeg har nærmere en nostalgisk og måske bitter melankoli over de chancer, vi forpassede, da vi i starten af 1970’erne stod på skillevejen mellem en blød og en hård modernitet. Vi kunne have valgt andre veje, men de alternative veje synes nu at være lukket bag os. Selv om vi lever i denne *hard modernity* med alle dens følger, ser jeg ikke nogen energi til forandring, jeg ser intet tegn på et kritisk historisk subjekt, der kan rejse sig. Vi lever i en postrevolutionær tid, der synes at have kvalt sine alternativer. Det er i mine øjne resultatet af en nøgtern analyse af pengenes selvbefrielse.«

Aldo Haeslers seneste bog *Das letzte Tabu: Ruchlose Gedanken aus der Intimsphäre des Geldes* er netop udkommet på Huber Verlag.

KORT NYT

Fodboldeffekt

Husker De verdensmesterskabet i gade fodbold for hjemløse, som blev afholdt i Danmark i 2007? De årligt tilbagevendende mesterskaber har sat gang i en spirende fodboldkultur blandt verdens hjemløse, og nu viser en ny dansk undersøgelse, at det i høj grad smitter positivt af på de hjemløses ellers skrøbelige helbred. Det er forskere fra Københavns Universitet og University of Exeter i England, som har stået bag den ambitiøse undersøgelse. Fra krisecentre og arbejdsformidlinger lykkedes det forskerne at rekruttere 55 hjemløse og socialt udsatte til at deltage i en 12 uger lang undersøgelse, hvor 33 af de hjemløse skulle spille gade fodbold 2-3 gange om ugen, mens de resterende 22 skulle fortsætte deres liv som hidtil uden det ekstraordinære fodboldtilbud.

Før og efter de 12 uger med gade fodbold blev de hjemløse testet efter alle kunstens regler i forskernes testlaboratorium. De hjemløse fik taget blodprøver, som skulle vise deres fedtprocent, blodsukker og insulinniveau, og en tur på en motionscykel med maksimal ydelse skulle afsløre deres kondital. Resultaterne var overbevisende.

Efter 12 ugers fodbold havde de hjemløse fodboldspillere øget deres muskelmasse og kondital, mens deres LDL-kolesterol og fedtmasse var væsentligt reduceret. For eksempel havde de fodboldspillende hjemløse i gennemsnit øget deres iltoptagelse med 11 procent. En så markant forøgelse er tidligere blevet forbundet med en 50 procent reduceret risiko for at dø.

Konklusionen er altså, at gade fodbold forbedrer hjemløses sundhedsprofil markant og mindsker risikoen for tidlig død. Da forskerne oplevede et stort fremmøde blandt deltagerne, håber de, at gade fodbold på sigt kan blive et instrument til at forbedre sundheden og livskvaliteten hos hjemløse.

European Journal of Applied Physiology, 3. oktober

Nervebrist

Når en motorisk nerve bliver skadet, kan det ofte være svært at få forligheden tilbage i den muskel, som nerven styrer. Et forskerhold ledet af Clifford Woolf fra Children’s Hospital Boston i USA, har påvist, at nerver godt nok regenererer, men nogle gange vokser de ikke hurtigt nok. Når nervefibrene endelig når frem til musklen, kan de ikke længere kommunikere med den. Og hvis musklen ikke kan modtage signal fra nerven, så kan den ikke bevæge sig.

De nye resultater viser, at der er et kritisk vindue, hvor musklen stadig er lydhør over for signaler fra nerven. Forsøg på mus, der havde fået ødelagt deres iskiasnerve, viste, at hvis forbindelsen mellem nerven og musklen blev genetableret inden for fem uger, var der stor sandsynlighed for, at musklen fik forligheden tilbage. Det er let nok, hvis nerveskaden sker tæt på musklen, men hvis skaden sker længere væk, kan nerven ikke nå at vokse hen til musklen inden fem uger, og så lukker kommunikationsforbindelsen i.

Yderligere forsøg viste, at de ødelagte nerver voksede markant hurtigere, hvis forskerne aktiverede et gen, som producerer varmechokproteinet Hsp27. Dette protein produceres normalt efter en skade helt ude i spidsen af nervecellen, altså i kommunikationsenheden af cellen.

Når proteinet tilførtes, voksede nerven omtrent dobbelt så hurtigt. Og chancen for, at nerven nåede frem til musklen, inden det kritiske

vindue smækkede i, var markant større. Forsøget er stadig kun blevet udført på mus, og forskerne ved endnu ikke, om man ad medicinsk vej kan tilføre Hsp27 til mennesker uden uønskede bivirkninger.

Journal of Clinical Investigation, 3. oktober

Rumøje

På en gold ørkenslette i det nordlige Chile er opførelsen af verdens største teleskopprojekt i fuld gang. Atacama Large Millimeter Array – eller blot ALMA – er et internationalt samarbejdsprojekt, hvor både Europa, USA, Canada, Japan og Chile deltager. I alt 66 teleskoper opstillet side om side kommer til at udgøre det samlede observatorium, der vil kunne bruges som ét stort eller flere små teleskoper til at studere selv de allerfjerneste galakser.

Indtil nu er godt en tredjedel af teleskoperne færdigopstillet.

Folkene bag projektet bryster sig af, at ALMA allerede nu er verdens bedste teleskop. Derfor bliver det også taget i brug før tid. Ud af mere end 900 ansøgninger fra hele verden er godt 100 forskerhold blevet udvalgt, heriblandt et dansk fra Niels Bohr Institutet. De skal blandt andet bruge deres teleskoptid på at nærstudere gas- og støvskyer omkring helt unge stjerner for at lære mere om, hvornår og hvordan nye planeter opstår.

Det særlige ved ALMA-teleskopet er, at det kan lave observationer af såkaldt millimeter- og submillimeterstråling, der er en mellemting mellem radiostråling og varmestråling. Det er meget vanskeligt at observere den type stråling fra Jorden, da vanddamp fra atmosfæren forstyrrer. Derfor er ALMA placeret på Chajnantor-sletten i Chile, som ligger i fem kilometers højde.

Efter planen er ALMA-observatoriet endeligt færdigbygget i 2013.

National Radio Astronomy Observatory, 3. oktober

